

**HADISLARDAN FOYDALANIB O'QUVCHILAR
MA'NAVIY BILIMLARINI BOYITISH**

To'ychiyeva Manzura Abdurahimovna

Sirdaryo viloyati pedagogika instituti fanlar fakulteti Ijtimoiy-gumanitar fanlar fakulteti "O'zbek tili va tillarni o'qitish" kafedrasida o'zbek tili fani o'qituvchisi

Hadis (arabcha "rivoyat", "naql", "axborot yetkazish" ma'nolarini bildiradi.) islom dinida Qur'ondan keyingi muqaddas manba bo'lib, Muhammad payg'ambar biror gapni aytgan yoki biror ishni qilib ko'rsatgan bo'lsa, yoxud boshqalarning o'zlariga qilayotgan biror ishni qilib ko'rib uni man' etmagan bo'lsa, shu uch xolatning har biri sunnat hisoblanadi. SHular haqida rivoyatlar hadis deb ataladi.

Hadis ilmi bilan shug'ullanish asosan 8 asrning 2 yarmidan boshlangan. Dastlab hadislar yozilmay yod olingan. Lekin ularni yod bilganlar kamayib borgach, ularni yozishga zarurat tug'ulgan. Bu ishlarni boshida xazrati Umar turgan

Quroni Karimda barcha huquqiy va ahloqiy masalalar umumiy tarzda bayon etilgan. Ularga aniqlik kiritish va izohlab uqdirish uchun Muhammad (sav) o'z hadislarini aytar edi. Bu hadislarini payg'ambarning safdoshlari yodda saqlashga harakat qilar edi.

Rasululloh (sav) hayotlik chog'larida sahobalarning Qur'oni Karimga aralashtirib yuborishlaridan qo'rqib hadislarini naql qilish odat tusiga kirdi. SHu munosabat bilan bir guruh musulmonlar payg'ambarimiz (sav) hadislariga begona so'z aralashib qolishidan va hadislarini naql qiluvchi sahobalarini vafot etishlari bilan hadis zoye bo'lishidan qo'rqib, uni yozma shaklda to'play boshladilar. Bu odamlar turli yurtlarga tarqalib ketganlar. 7 asr o'rtalaridan boshlab ularni topib hadislarini og'izlaridan yozib olishga harakat qilingan. Bularada Turkistonlik muhaddis olimlar katta xizmat qilganlar.

Sohta hadislar sonini ilk islom davridayoq oshib ketgani musulmon ulamolari orasida ularga nisbatan tanqidiy yondashish lozim ekanligini ko'rsatdi. Muhaddislar muomaladagi soxta hadislarini asldan ajratish uchun ularni sinchiklab o'rganish zaruriyatini anglab yetganlar. Musulmon tanqidchiligining asosiy e'tibori hadisni asldan ajratish uchun ularni sinchiklab o'rganish zaruriyatini anglab yetganlar.

Imom al Buxoriy (asl ismi Abu Abdullox Muhammad ibn Ismoil al Buxoriy) islom olamining yirik mutafakkiri, buyuk muhaddis. Muhaddislar imomi, hadis ilmining sultoni deb ham yuritiladi. U 5 6 yoshidan islomiy ilmlarnin, Muhammad (sav)ning hadislarini o'rganishga va yodlashga kirishadi. Taniqli muhaddislardan ilm oladi. U butun faoliyati davomida ila kishilarini ma'naviy va moddiy jihatdan qo'llab quvatlagan. Tijorat qilganda topgan oylik daromadidan faqiru miskin va talabalarga sarflagan. SHaxsiy hayotida ortiqcha dabdaba va sarrf xarajatlarga yo'l qo'ymagan.

Buxoriy umr bo'yi hadislarni to'plash va tizimga solish bilan shug'ullangan., Ularni sahihga ajratgan. Alloh taolo marhamat qiladikim "Sizga Rasul nimani bersa oling va sizni U zot nimadan qaytarsa, qayting"(Ulug' Alloh rost so'ylaydi.)

Payg'ambarimiz nihoyatda qisqa iboralar bilan bir olam ma'noni bayon etadilar. SHuning uchun ham ulomolarimizhadisi sharifni alohida e'tibor bilan o'rganib chiqadilar. Imom SHO'feiy rahmatullohu alayhi esa : "Ilmning yarmi shu hadisdir" degan ekanlar

Sevikli payg'ambarimiz "Ilm talab qilish har bir muslim uchun farzdir" deganlar. Nima uchun? CHunki iymon keltirish uchun ham ilm kerak. Musulmon bo'lish uchun ham ilm kerak. Niyat qilish uchun ham ilm kerak. Ixlos qilish uchun ham ilm kerak. Ibodat qilish uchun ham ilm kerak. Allohning roziligini topish uchun ham albatta ilm kerak. Xuddi oila qurish uchun ham ilm kerak, oxirat saodatini topish uchun ham ilm kerak. SHunday ekan ilm nima o'zi? Abu Hurayra roziyallohu anhudan rivoyat qiladilarki Payg'ambarimiz "Kimki bir ilmdan so'ralsayu bas u o'shani yashirsa, qiyomat kuni Alloh uni olovdan bo'lgan yugan bilan yuganlaydi" dedilar. Boshqa tuzumlarda ilm o'z egasining mulki hisblanadi. Olim odam nimani hoxlasa, shuni qiladi. Hoxlasa birovga o'rgatadi hoxlamasa o'rgatmaydi. Islomda esa ilm olimning emas, balki o'sha olim yashayotgan jamiyatning mulki hisoblanadi. Olim esa uni o'zida omonat saqlab turgan odam. Jamiyat qachon muhtoj bo'lib qolsa, olim o'sha omonatdagi ilmdan berishi lozim. Bermasa hiyonat qilgan bo'ladi. Bu dunyoda qutulib ketgan bo'lsa ham ohiratda albatta, jazosini oladi. Bu hadisdan oladigan foydamiz ravshan ilmi bor kishilar o'zlaridagi ilmni berkitmasdan, so'rab kelgan, o'rganmoqchi bo'lgan kishilarga o'rgatishlari kerak. Agar birov bu yo'lda to'siq bo'lsa, barcha gunoh o'sha to'g'anoqlik qilgan tomonga tushadi. Hadisdan juda keng ma'nolar, ba'zi bir hollarda esa keyinchalik to'la kashf etiladigandek rivoyat qilinmasa, eshituvchi shaxs o'zi tushungan ma'noni rivoyat qilsa unda ham putur yetadi. Payg'ambarimiz "Ba'zi yetkaziladigan odam eshituvchidan ko'ra anglovchidir." Bu hadisdan ma'no 1. O'zi bilgan ilmni o'zgalarga yetkazish zarurligi.

2. Birovdan eshitgan narsani eshitganidek qilib yetkazish.

Ilm talab qilgan kishi uni

1 Ulamolar bilan mojaro qilish uchun o'rganmaslik kerak. Agar ilmni yaxshilab o'rganish ulamolar bilan talashib tortishib mojaro qilib hammasini yengib jim qilib qo'yay degan niyat bo'lmasligi kerak.

2. Esipastlarga g'olib kelib, o'zini ko'rsatish uchun

3 YOki u bilan odamlarni o'ziga qaratish uchun ilm talab qilmasligi kerak.

Anas roziyallohu .ang'udan rivoyat qilinadi "Payg'ambarimiz sollollohu alayhi vasallam biror kalima aytadigan bo'lsalar, tushunarli bo'lishi uchun, uni uch marta qaytarar edilar. Agar biror qavmning oldiga kelib salom bersalar uch marta salom berar

edilar” Bunda maqsad, olim odamning dars berayotganida yohud biror ma'lumotni yetkazayotganida eshituvchiga tushunarli qilib gapirishi lozimligi anglatishdir. SHuning uchun dars berayotganda yoki biror ma'lumotni yetkazayotganda o'sha narsa eshituvchiga tushunarli bo'lishi uchun harakat qilish lozim. Salom berayotganda ham birinchi marta eshitmay qolsa ikkinchi, uchunchi marta takror salom berish lozim.